

Webrecensie BMGN 125:4 (2010)

Heijbroek, J.F., e.a., *Kleykamp. De geschiedenis van een kunsthandel ca. 1900-1968* (Zwolle: Waanders, Den Haag: Stichting Historische Koninklijke Kunstzaal Kleykamp, 2008, 224 blz., ISBN 978 90 400 8471 3).

Pieter en Ermina Kleykamp-Haagen Smit hadden rond 1900 een handel in rieten manden en meubels in Rotterdam. Mede door de toegenomen concurrentie in de mandenmakerij richtten ze zich steeds meer op de verkoop van aziatica, toegespitst op kunst. Ze waren daarin niet de eersten in Nederland maar door de vele exposities die ze niet alleen in de kunsthandel maar door het hele land organiseerden leverden ze wel een belangrijke bijdrage aan de toename van de belangstelling en waardering van dit soort kunst. In 1909 verhuisden ze naar Den Haag en toonden ze naast de Japanse en Chinese kunst ook eigentijdse schilderijen.

Vormgever Theo Neuhuys, verbonden aan het Amsterdams filiaal van de Larensche kunsthandel, organiseerde, na een periode van samenwerking, vanaf 1912 tentoonstellingen van eigentijdse kunst bij Kleykamp. Vier jaar later was er sprake van een partnership. Nagenoeg jaarlijks waren er exposities van 'de apostel der schoonheid' Jan Toorop (71) maar bijvoorbeeld ook van Jacob en Matthijs Maris. In 1916 vestigde de kunsthandel zich in het Witte Huis, naast het Vredespaleis. Er brak een periode van bloei aan. Bij veilingen in de kunsthandel wisselden werken van Maris en Mauve van eigenaar voor 32.000 en 19.000 gulden (80-81). Een bloeitijd die Neuhuys niet lang meemaakte. Hij overleed in 1921 na een korte ziekte op 42-jarige leeftijd. De taken werden overgenomen door Ermina en haar zonen.

Tussen 1903 en 1941 waren er 950 (verkoop) tentoonstellingen – 160 gewijd aan Aziatische kunst – 75 veilingen – twintig met aziatica (een uitgebreid overzicht is in het boek opgenomen) begeleid door 300 catalogi. In de loop der tijd verschoof de aandacht steeds meer naar westerse kunst en kunstnijverheid. Regelmatig organiseerden de kunsthandel lezingen bijvoorbeeld van kunstpedagoog H.P. Bremmer die in 1914 't hoe en waarom van het schoone in de oude kunst' kwam uitleggen. Dat de kunsthandel succes had bleek uit de meer dan 3.000 leden die ze eind jaren twintig hadden. Maar ze wisten ook mensen aan zich te binden. Staatsman Victor de Stuers en gerenommeerde schrijvers als Lodewijk van Deijssel, Willem Kloos, en Louis

Couperus vierden er hun verjaardag. Couperus hield er ook lezingen waar veel publiek op afkwam.

Er waren nauwe banden met het Koninklijk Huis, Emma, Wilhelmina en Juliana bezochten tentoonstellingen en kochten nu en dan. Bij een bijzondere gebeurtenis bood de kunsthandel soms een portret aan bijvoorbeeld een door Toorop getekend portret van Emma bij het 25-jarig jubileum van haar dochter. In 1932 organiseerde Kleykamp een tentoonstelling van het werk van Wilhelmina, die niet onverdienstelijk tekende en schilderde, waarvan de opbrengst ten goede kwam aan noodlijdende kunstenaars. Ook kreeg de kunsthandel regelmatig bruiklenen zoals bijvoorbeeld bij een expositie over jade een van de kostbaarste boeken ter wereld over nefriet. In 1920 verleende Koningin Wilhelmina de kunsthandel het predicaat koninklijk: het vignet KK werd KKK.

Een belangrijk verzamelaar als Helene Kröller was klant. H.P. Bremmer kocht in 1982 voor haar honderd tekeningen van Van Gogh voor 100.000 gulden tijdens een tentoonstelling ter herdenking van zijn geboortedag in 1928 (90). Een aantal Nederlandse musea kocht er aziatische kunst waaronder het Rijksmuseum en Gemeentemuseum Den Haag. Het meeste is verworven door het Rijksmuseum voor Volkenkunde Leiden (312 objecten waarvan er overigens retrospectief slechts twaalf als goed tot erg goed worden beschouwd (59).

De familiegeschiedenis, het belang van de inzet van de betrokken personen – met name Ermina was de drijvende kracht –, de overgang van aziatica naar eigentijdse kunst en de relatie met royalty geven met elkaar een mooi caleidoscopisch beeld van de geschiedenis van de kunsthandel tegen de achtergrond van de ontwikkelingen in het nationale kunstbedrijf in de eerste helft van de twintigste eeuw.

Een Fremdkörper is het, op zich zeer leesbare, laatste hoofdstuk waarin het gebouw ín en de kunsthandel úit beeld is. Het Witte Huis werd in 1941 gevorderd door de bezetter en op 11 april 1944 door de Britse Royal Air Force gebombardeerd omdat er persoonsbewijzen waren opgeslagen die voor verzetsmensen die met een vals persoonsbewijs liepen problemen op zou leveren. Door een moeilijk en riskant precisiebombardement van de Britse Royal Air Force stond vrijwel geen muur meer overeind en viel er een flink aantal doden en gewonden. Na de oorlog kwam het niet meer tot een heropening van de kunsthandel. Nog enige tijd is er achter gesloten deuren gehandeld tot in 1968 de opheffing van de Koninklijke Kunstzaal Kleykamp plaatsvond.

Truus Gubbels, Boekmanstichting

Webrecensie BMGN 125:1 (2010)

Heynickx, Rajesh, *Meetzucht en mateloosheid. Kunst, religie en identiteit in Vlaanderen tijdens het interbellum* (Nijmegen: Vantilt, 2008, 479 blz., €29,95, ISBN 978 90 77 503 90 4).

De Leuvense historicus en architectuurwetenschapper Heynickx heeft een fascinerende studie geschreven over de relatie tussen kunst, religie en identiteit in Vlaanderen gedurende het interbellum. Via microgeschiedenissen van zes gezaghebbende intellectuelen en kunstenaars analyseert hij een 'weefsel' van theoretische discussies en ideologische posities binnen met elkaar verbonden netwerken. Hij onderscheidt 'apostels' (Léonce Reypens S.J. en Huib Hoste), 'grensgangers' (Gerard Walschap en Michel Seuphor) en 'beheerders' (Edgar De Bruyne en Jozef Muls). De analyse van hun werk, zelfbeschouwingen en zelfpresentatie laat zien dat het zoeken naar artistieke vernieuwing enerzijds werd bepaald door het mateloze, zoals dat besloten lag in een hang naar mystiek en romantiek die vanaf eind jaren 1920 ook tendeerde in de richting van een geradicaliseerd Vlaams nationalisme, anderzijds begrensd werd door de zucht om iedere vernieuwing langs de beproefde wijsgerige meetlat van het neothomisme te leggen.

Die meetlat werd door de katholieke clerus doorgaans wat krampachtig gehanteerd om moderniseringsprocessen naar kerkelijke hand te zetten. Voor de onderzochte cultuurdragers vormde hun katholiciteit een voornaam anker- en afzetpunt voor artistieke vernieuwing. Heynickx maakt geen onderscheid tussen katholicisme en katholiciteit; dit onderscheid is ontleend aan *Catholicism in the Jazz Age* van de Amerikaanse historicus Stephen Schloesser S.J. (2005), dat in zijn literatuuropgave ontbreekt. Katholicisme verwijst naar gesocialiseerde en geïnstitutionaliseerde religie, terwijl het begrip katholiciteit juist draait om de wijze waarop die al dan niet wordt beaamd, toegeëigend en voor persoonlijke identiteitsvorming ingezet. De gelijkenis in de biografische opzet van beide boeken is treffend, maar door katholicisme van katholiciteit te onderscheiden heeft Schloesser de onvaste en veelal ambigue betekenis van religie in het zoeken naar artistieke vernieuwing analytisch scherper op punt kunnen stellen. Hij laat dit zien aan de hand van het gedachtegoed van de Franse bekeerling Jacques Maritain, die ook in Heynickx' studie figureert als evenwichtkunstenaar tussen mateloosheid en meetzucht, op wie de 'pionierende modernisten uit het Vlaamse interbellum'